

MEDIA O OCIEPLENIU KLIMATU: BIZNES I EMOCJE A FAKTY

Anna Ślósarz

 0000-0001-5524-3227

Instytut Dziennikarstwa i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ABSTRACT

The Media about Global Warming: Business and Emotions Versus Facts

When discussing climate change, the media arouses strong emotions, including fear. Young people are especially susceptible to their influence. The aim of the study was to determine the relationship between media reports about global warming and the emotional security of young recipients. A survey conducted among students showed that they gained knowledge about ‘global warming’ from emotional, biased messages. Their sources of information were mainly multimedia, distributed on social media. Existing documents on climate change were also examined: media messages and reports, scientific publications, reviews of books addressed to children and selected teaching proposals, which turned out to be inadequate to the emotional needs of students. It was determined that it is necessary to teach critical thinking by presenting climate phenomena in connection with the activities of media and political-business entities. Polish schools should familiarize students with national realities. It is necessary to inform about the real intentions of senders. Inciting climate hysteria leads to overlooking the real threats. Humanitarian care for the planet should grow out of concern for the immediate community.

Keywords: global warming, fires, fear, multimedia, social media, television, bias, posters, politicians, teaching

Wprowadzenie

Globalne ocieplenie to zjawisko przyrodnicze, które pojawia się w kontekstach medialnych, ekonomicznych, społecznych i politycznych. Prócz antropogenicznych istnieją naturalne przyczyny zmian klimatu, jak wahania aktywności Słońca i położenia Ziemi na orbicie okołosłonecznej, składu atmosfery w wyniku wybuchów wulkanów, cyrkulacji atmosfery i oceanów oraz sprzężenia zwrotne (Gulla, Tucholska, Ziernicka-Wojtaszek 2020, s. 133–142). Ważne są więc informacje systemowe, relacje części i czynników, ponieważ są one powiązane, a systemy sieciopodobne (Capra 1997). Tymczasem liczne przekazy medialne odwołują się tylko do przyczyn antropogenicznych, intencjonalnie rozbudzając i eksploatując skrajne emocje. Z tzw. katastrofą klimatyczną wiążą umieranie, koniec czasu, bierność polityków, wymieranie gatunków. Wywołują podniecenie, lęk, a nawet przerażenie i panikę. Podobne emocje Zygmunta Freuda określił jako charakterystyczne dla hysterii, zwłaszcza lękowej, ograniczającej udział świadomości (Freud 2000, s. 266 i in.).

Reakcja emocjonalna może poprzedzać przetworzenie poznawcze, czyli opierać się na niepełnej informacji (LeDoux 2002, s. 195). Silne emocje mogą być wzbudzane, zanim zanotuje je świadomość (Ekman 2002, s. 133). Utrudniają przyjmowanie informacji. Człowiek zaczyna działać, zanim uruchomi procesy poznawcze. Później może racjonalizować swe zachowanie. Na depresyjne oddziaływanie przekazów o zbliżającej się katastrofie klimatycznej podatni są zwłaszcza ludzie młodzi: uczniowie, studenci, aktywiści, młodzi rodzice (Budziszewska, Kałwak 2022).

Roy W. Spencer rozpowszechnił pojęcie „histerii klimatycznej” (ang. *warming hysteria*) (2008), odnosząc ją do zafałszowania badań naukowych, błędnych polityk i krzywdzenia biednych. Globalne media prezentują lewicowy bias (Newman, Fletcher, Kalogeropoulos, Nielsen 2019, s. 44–45), zgodny z nowomaterialistyczną filozofią, na gruncie której Bruno Latour upowszechnił zaproponowane przez Paula Josepha Crutzena pojęcie antropocenu (Crutzen, Stoermer 2000), „dokonując ontologicznego (a ściślej mówiąc politycznego) cięcia, po którym efekt cieplarniany jawi się jako fakt niemożliwy do zakwestionowania” (Barut 2019, s. 96). Choć większość użytkowników mediów uważa, że stronom debaty powinien być poświęcony jednokrotny czas, to lewicowa mniejszość oczekuje, aby czasowo ograniczać prezentacje słabiej uargumentowanych poglądów (Newman, Fletcher, Schulz, Andi, Robertson, Nielsen 2021, s. 38–39). Globalne media nie odzwierciedlają więc oczekiwań większości swych użytkowników. Ramowaniem, framowaniem i emocjonalizacją przekazów kreują filozofię społeczno-polityczną, upoważniającą do wdrażania transakcji handlowych i sankcji ekonomicznych, a w efekcie narzucania kulturowych i politycznych hegemonii. Jem Bendell, twórca koncepcji głębokiej adaptacji (ang. *deep adaptation*) do zmian klimatu, stwierdził:

Mój własny wniosek, że jest za późno, aby zapobiec załamaniu się współczesnej cywilizacji w większości krajów w ciągu naszego życia, nie opiera się wyłącznie na ocenie nauki o klimacie. Opiera się na moim poglądzie na społeczeństwo, politykę, ekonomię [...] (Bromwich 2020).

Warto więc przypomnieć, że w filozofii marksistowskiej ideologia to fałszywa świadomość, mająca na celu utrwalenie układu ekonomicznego i politycznego w interesie dominującej grupy społecznej, a zatem jedną z ideologii jest dziś ekologizm (Encyklopedia PWN b.r.).

Truizmem stało się stwierdzenie, że Polska jak inne kraje byłego bloku wschodniego posiada postsocjalistyczną gospodarkę opartą na węglu, więc podobnie jak np. Czechy emituje więcej gazów cieplarnianych na mieszkańca niż średnia w UE. Rzadko natomiast wspomina się, że zasoby leśne Polski należą do najbogatszych w Europie zarówno pod względem powierzchni, jak zasobności (Bank Danych o Lasach 2024). Doświadczanie zmian klimatu budzi więc w Polakach nie tylko szok, strach, niepokój czy smutek, lecz także poczucie winy i bezsilności, wstyd, rezygnację, gniew, wstręt, irytację, pogardę, a nawet wściekłość; jednak emocje te są równoważone nadzieją, optymizmem i zaufaniem, a nawet radością, dumą i poczuciem siły przy podejmowaniu zorganizowanych działań klimatycznych (Zaremba, Kulesza, Herman i in. 2023, s. 27172).

Cel i sposób badania, materiał badawczy

Za Fritjofem Caprą przyjęto podejście holistyczne, czyli porzucenie konwencjonalnej, linearnej myśli i mechanistycznych poglądów Kartezjusza, a zwłaszcza jego poglądu, że zbadanie części prowadzi do zrozumienia całości. Celem badania było określenie relacji między medialnymi doniesieniami o kryzysie klimatycznym a bezpieczeństwem emocjonalnym i ekonomicznym młodych odbiorców.

Zbadano preferowane źródła informacji 19 studentów o globalnym ociepleniu, wymienione w ankiecie, przeprowadzonej 9 stycznia 2019 r. na Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w ramach zajęć *Multimedia w komunikacji społecznej*. Udział brali w nich studenci drugiego roku (studia stacjonarne I stopnia) filologii polskiej, specjalność: komunikacja społeczna. Uzyskane odpowiedzi zbadano ilościowo, przyporządkowując do 6 kategorii (podanych przez ankietowanych źródeł informacji) i poddano analizie jakościowej. Pod kątem prezentowania tematu zmian klimatycznych przeanalizowano też dokumenty zastane: wybrane polskie i zagraniczne przekazy medialne, plakaty, a także recenzje adresowanych do dzieci książek i publikacje dydaktyczne, w tym opracowania szkolnych lektur i projekt edukacyjny.

Źródła informacji studentów o ociepleniu klimatu

Wiral

Z analizy ankiety wynikało, że wszyscy studenci znali filmik o koala wyniesionym 19.11.2019 r. przez miejscową mieszkankę Tony Doty z pożaru australijskiego buszu. Studenci wskazali ten filmik na stronie Polsat News (20.11.2019). Cztery studentki uznały go za najważniejsze źródło informacji o gwałtownym ociepleniu się klimatu. Przekaz Polsatu został obejrany przez wszystkich ankietowanych, choć zamieszczony został zaledwie przed kilkoma tygodniami.

Analiza zasobów YouTube'a wykazała, że wyjściową wersję tego filmiku (il. 1) przygotowała australijska sieć telewizyjna Nine Network (19.11.2019), której reporterzy towarzyszyli kobiecie, zapewniając stabilne ujęcia i efektowne panoramy, dramatyczne zbliżenia, staranny montaż i bardzo dobrą jakość dźwięku. Epizodycznie pokazano pozostałych uczestników zdarzenia, w tym reporterów z mikrofonem. Pominęto ratowanie innych koali i przewiezienie ich do schroniska dla zwierząt – w ostatnim ujęciu widzimy bohaterkę w aucie, z koalą na kolanach. Skomponowano emocjonalną minutową relację z wciągającą akcją oraz odważną i roznegliżowaną bohaterką, ponieważ kobieta okryła zwierzę własną koszulą.

Ilustracja 1. Kadr z wyjściowego filmiku o ratowaniu koali

Źródło: Nine Network Australia (19.11.2019). Woman reunited with brave koala she rescued from fire [<https://www.youtube.com/watch?v=-IAOWaIbnE4&t=1s>; 23.07.2024]

Nagranie zostało rozpowszechnione w mediach społecznościowych jako *viral*, ale też w wersji rozszerzonej o pominięte sekwencje (CBS Miami 20.11.2019; Guardian News 20.11.2019). Bywało uzupełniane napisami (Bloomberg Quicktake 21.11.2019), wyemitowano wersję surową, prezentując wycięte w montażu szczegóły, ujawniające współpracę reporterów (KGET News 26.11.2019) i precyzyjne działania

pomagającego bohaterce jej męża, który w międzyczasie staranie zbierał porzucone w buszu przy polewaniu zwierzaka plastikowe butelki i zakrętki, w nieupozowany sposób ujawniając utrwalone nawyki ekologiczne.

Filmik trafił do australijskiej telewizji śniadaniowej, w której „chwalona przez cały świat” bohaterka opowiadała, jak koala płakał na jej rękach i że miała biustonosz dobrej jakości (Today, 21.11.2019). Waszyngtońska telewizja zaprezentowała czyn kobiety jako heroiczny i survivalowy (WUSA9, 21.11.2019), a sieć Voice of America poświęciła wydarzeniu serię relacji (19.11.2019; 20.11.2019), tworząc serial z *happy endem*, prezentujący najpierw scenę ratowania zwierzęcia, a potem odwiedzenie go w schronisku przez bohaterkę (zwierzę nie przeżyło). Filmik był wielokrotnie emitowany w pierwszym programie TVP w kontekście ocieplania się klimatu. W Hongkongu w portalu najbardziej wiarygodnej gazety (South China Morning Post 20.11.2019) nienaturalnie wyostrzone popiskiwanie poparzonego zwierzęcia uzupełniono muzyką, a barwne zdjęcia kolorowymi, anglojęzycznymi napisami i grafiką z logotypem dziennika, co wskazuje na kreatywny i utylitarny charakter przekazu – Chiny były wówczas największym producentem paneli słonecznych, a w Hongkongu już prowadzono badania nad wytwarzaniem organicznych ogniw słonecznych, tańszych o 70% (Zygmunt 5.04.2024).

Tak więc reportaż z ratowania koali wykorzystano do tworzenia narracji na tematy ekonomiczne, rozrywkowe i autopromocyjne. Jednak przez studentów został odebrany w konwencji filmu dokumentalnego. Torował zatem zapamiętywanie wyłącznie emocjonalnych przekazów na temat zmian klimatu i wykluczał informacje racjonalne,

ponieważ emocjonujące bodźce mają pierwszeństwo w przetwarzaniu informacji, przyciągają one uwagę, a odwracają ją od sąsiadujących z nimi bodźców neutralnych, wskutek czego te ostatnie są gorzej pamiętane (Bower 2022, s. 256).

Nie może zatem dziwić, że żaden student nie przywołał tekstu naukowego czy prezentującego inny punkt widzenia niż lęk z powodu zmian klimatycznych. Badani byli przygnębieni, a osoby smutne preferują i lepiej przetwarzają bodźce wpisujące się w ich stan emocjonalny, ponieważ

materiał zgodny emocjonalnie wywołuje z pamięci więcej skojarzeń w momencie jego przetwarzania, dzięki czemu przetwarzanie to owocuje silniejszym osadzeniem owego materiału w pamięci (Bower 2002, s. 257).

Wystąpienie Greta Thunberg

Cztery studentki przywołały sfilmowane wystąpienie szwedzkiej aktywistki klimatycznej Greta Thunberg, wygłoszone podczas szczytu ONZ w Nowym Jorku ponad trzy miesiące wcześniej (Greenpace Polska 24.08.2019). Wystąpienie było emocjonalne, przez co zapadło studentkom w pamięć jako przyciągające uwagę (Bower 2002, s. 256). Zostało opatrzone polskim tłumaczeniem z łatwymi do przeczytania

wielkimi literami, toteż mogą je zrozumieć nawet uczniowie młodszych klas, mający problemy z czytaniem. Napisy zamieszczono na szerokim, czarnym tle, zajmującym 20% wysokości kadru. Wizualnie wpisuje to przekaz w złowieszczy, katastroficzny klimat.

Przekaz zaadresowano do odbiorców młodszych od studentów. Jednak zainspirowany strajkami Thunberg Młodzieżowy Strajk Klimatyczny polega na organizowaniu protestów zarówno podczas zajęć szkolnych, jak i uniwersyteckich. Ostatni odbył się 20.09.2019 roku, gdy strajkowali uczniowie z ok. 150 krajów, także z Polski. Żądali od władz powstrzymania „katastrofy klimatycznej” przez wprowadzenie systemowych zmian. Obecnie strona internetowa MSK nie zawiera informacji o żadnych działaniach, natomiast oczekiwane są darowizny pieniężne (Młodzieżowy Strajk Klimatyczny 2024).

Doniesienie o rekordowych temperaturach

Kolejna czwórka studentów zapamiętała wpis w portalu radia RMF 24 „Ziemia wrze. 2019 drugim najgorętszym rokiem w historii pomiarów” (Makarewicz 9.01.2020). Zawarta jest w nim m.in. informacja, że w poprzednich miesiącach odnotowano rekordowe temperatury: w Paryżu 42,4°, w Radzynie 38,2°, a studenci zapewne pamiętali je z własnego doświadczenia. Tekst został opatrzony sugestywną fotografią prezentującą nad zaludnioną plażą dymy powstałe wskutek pożarów australijskiego buszu, które – jak podano – uśmierciły co najmniej 25 osób i wiele zwierząt, zniszczyły też 2 tys. domów i obszar o powierzchni Irlandii. Dymy rozpościerają się na 2/3 wysokości fotografii. W artykule nie wspomniano jednak, że pożary australijskich lasów są notowane od wieków i zawsze obejmują tysiące lub miliony hektarów. Tytułem, fotografią i selekcją informacji wiadomość wpisano w dyskurs o spowodowanej przez ludzi „klimatycznej katastrofie”.

Filmowe impresje

Trzy studentki przywołały rozpowszechniony pół roku wcześniej emocjonalny, minutowy filmik „2000–2050 World Change” (xShare Quit, 12.06.2019), kontrastujący wizję bujnej, zwłaszcza morskiej przyrody z pokazywanymi w emocjonalnych zbliżeniach przejawami jej zamierania oraz obrazami zaśmiecenia oceanów i wybrzeży. Emocje wzmacnia wykorzystany jako tło dźwiękowy fragment piosenki Sama Smitha „Fire on Fire”, wykorzystanej wcześniej w serialu BBC i Netflixa o uczyłwieczonych królikach: „Wodnikowe wzgórze” (ang. „Watership Down”). Pierwszą, pogodną sekwencję filmiku dopełnia muzycznie liryczny zwrot do ukochanej. Druga zaczyna się wraz z refrenem, nawiązującym do ognia, który rozpala się między zakochanymi. Jednak to miłosne wyznanie skonstrastowano z obrazami umierania ptaków i ton plastikowych śmieci, podobnie jak w późniejszym o tydzień filmiku „Save our world!” (xShare Quit 19.06.2019). Powiązanie miłosnej piosenki, serialu i obrazów bujnej czy zanieczyszczonej planety nie jest logiczne. Nieuprawnione jest też utożsamienie zaśmiecenia oceanów ze zmianami klimatu. Jednak skutek ogromnego natężenia emocji przedstawione obrazy zgodnie budzą przerażenie i odrazę, uniemożliwiają racjonalny odbiór. Ponadto tytuł „World

Change” łatwo kojarzy się z „Climat Change”. Studentki wpisały więc ten filmik w ówczesny dyskurs o ociepleniu klimatu.

Zdjęcie z Pixabay

Na kolejnych trzech studentkach największe wrażenie wywarły wakacyjne relacje o tysiącach olbrzymich pożarów w dżungli amazońskiej (Domański 2019), spowodowanych wylesianiem pod hodowlę bydła i paleniem drewna dla użyczenia gleby przy zgodnej obojętności władz i farmerów na kwestie ochrony środowiska. Studentki wpisały ten artykuł w dyskurs o ociepleniu klimatu, choć dotyczy ochrony środowiska. Skojarzenie z ociepleniem klimatu zostało wytworzone przez temat ogromnego, widocznego z kosmosu pożaru jako globalnego gorąca, a także przez sugestywne zdjęcie kłębiących się dymów, którego źródła autor artykułu nie podał, sugerując, że przedstawia płonącą dżunglę w Amazonii. Zdjęcie jest jednak *stockowe* – pochodzi z internetowego banku zdjęć Pixabay. Wyszukiwanie obrazem wykazało 15.07.2024, że od 2015 roku zostało wykorzystane co najmniej 291 razy, m.in. do zilustrowania reportażu o pożarze rosyjskiej wyrzutni raketowej (PAP 30.04.2023), raportu o zasobach broni jądrowej w świecie (Powęska 13.06.2023), informacji o sprzedaży Indiom przez Rosję bomb lotniczych (Trusewicz 2018) i oceny zagrożenia wybuchem (Inżynieria Pożarowa b.r.).

To samo zdjęcie zilustrowało artykuły o nadchodzącym końcu świata (aip, agada 2019; ak 2019), tracąc domniemany denotacyjny charakter na rzecz konotacyjnego i to właśnie w tym czasie, gdy badani studenci szukali informacji o klimatycznych zmianach. Metaforyczny i emocjonalny sens zyskało w tekstach o destrukcyjnym wpływie retrogradacji Merkurego na związki lesbijskie (Burgess 2018), dobieraniu partnera według znaków zodiaku (Glamour Princess 2021) oraz atakowaniu swego kraju za granicą (Lipiński b.r.). Fotografia odchodziła więc od dosłowności na rzecz sygnalizowania zagrożenia, w tym globalnego ocieplenia (Gonçalves 2020). Dlatego studentki łatwo wpisały ją w pole znaczeniowe większego niebezpieczeństwa niż to, którego dotyczył artykuł.

Popularnonaukowa witryna

Jedna studentka czerpała wiedzę o „globalnym ociepleniu” z witryny „Nauka o Klimacie dla Sceptycznych” (2024) edytowanej przez zespół prof. Szymona Malinowskiego, który jako przewodniczący sygnował „Stanowisko Komitetu Geofizyki PAN w sprawie postępującej zmiany klimatu” (Malinowski 2018). Za przyczynę globalnego ocieplenia uznano w nim wyłącznie efekt cieplarniany, wynikły ze zwiększonego w porównaniu z czasami przedprzemysłowymi wytwarzania dwutlenku węgla, metanu i pary wodnej (Malinowski 2018, s. 2). To powielane w wielu mediach stanowisko Instytutu Geofizyki zakwestionował Instytut Geologii PAN i to mimo zmiany swego Zarządu (Komitet Nauk Geologicznych PAN 2019), uznawszy, iż „zapis geologiczny nie wskazuje na istnienie prostej zależności korelacyjnej” między koncentracją CO₂ w atmosferze a temperaturą na powierzchni Ziemi (Komitet Nauk Geologicznych PAN 2019, s. 2). Temperatury zmieniają się w skali setek tysięcy i setek lat (Komitet Nauk Geologicznych PAN 2019, s. 3–4), „związek

pomiędzy działalnością człowieka a wzrostem temperatury jest tylko «prawdopodobny»” (Komitet Nauk Geologicznych PAN 2019, s. 5), zatem „procesy, które rządzą klimatem, wymagają prowadzenia interdyscyplinarnych badań” (Komitet Nauk Geologicznych PAN 2019, s. 8). Zygmunt Kolenda uznał wręcz, że współczesne techniki obliczeniowe nie pozwalają na przewidywanie długoterminowych zmian klimatu, toteż Intergovernmental Panel on Climate Change (agenda ONZ) jest organizacją polityczną, a nie naukową (Rotkiewicz 2006). Różnica zdań istnieje i odzwierciedla się w medialnych przekazach (Nauka o Klimacie dla Sceptycznych 7.05.2024).

Informacyjna rola multimediów

W 2019 r., gdy w Polsce odnotowano rekordowo wysokie temperatury, studenci byli podatni na przekazywane w mediach destruktywne emocje, związane z informacjami o „globalnym ociepleniu”. Dotarli do przekazów w mediach społecznościowych i instytucjonalnych witrynach, zamieszczanych przez dziennikarzy, aktywistów, organizację pozarządową, a nawet naukowców. Trzy z sześciu przekazów miały charakter multimedialny. Zastosowane w nich

multimedialne przygotowanie, redagowanie, preparowanie i prezentowanie informacji może trafiać w sposób wysublimowany do określonych warstw w psychologii człowieka, np. do uczuć, rozszerzając tę warstwę, a zawężając warstwę świadomości (Wąchoł 2005, s. 74).

Multimedia bowiem „stały się wehikułem dla przekształcania świadomości” (Letkiewicz 2010, s. 80). Rzadko bywają natomiast wykorzystywane do wyważonego, obiektywnego informowania czy pobudzania do refleksji albo społecznego działania. Nagłówki „Na ratunek koali”, „Ziemia wrze. 2019 drugim najgorętszym rokiem w historii pomiarów”, „2000–2050 World Change”, „Globalny problem, który nikogo nie obchodzi” czy napis „Ukradliście moje marzenia i moje dzieciństwo” utworzyły obraz nieuchronnej apokalipsy klimatycznej. Nikt z badanych studentów nie rozpatrywał przeciwstawnych opinii, były one odrzucane. Jak słusznie zauważył Bruce McComiskey we współczesnych mediach

retoryka post-prawdy koncentruje się głównie na złości i strachu, ponieważ gniew i strach są tak silne, że mogą wyeliminować przekonujący efekt uzasadnionych opinii i przekonujących prawdopodobieństw (McComiskey 2019, s. 38).

Tymczasem zmiany klimatu są zaledwie częścią problemów współczesnego świata, które należy ujmować holistycznie. Twórca klimatologii Reid Bryson poruszał temat anomalii klimatycznych od lat 70. XX w., jednak zawsze w kontekście globalnego kryzysu żywnościowego (Naylor 2021). Słusznie też Komitet Nauk Geologicznych PAN stwierdził, iż pogląd o ocieplaniu klimatu przez CO₂ „upowszechniany przez media, wywołuje głębokie zaniepokojenie opinii publicznej, co skłania rządy wielu krajów do podejmowania gwałtownych i kosztownych działań dla zahamowania

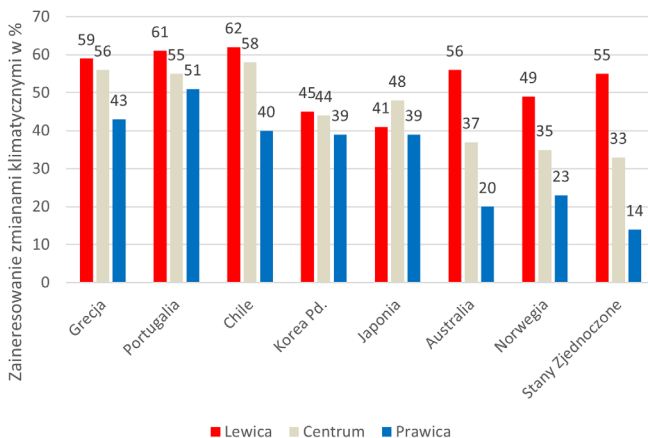
i zaprzestania emisji CO₂ do atmosfery” (Komitet Nauk Geologicznych PAN 2019, s. 1). 1107 uczonych i ekspertów podpisało wraz z noblistą prof. Ivanem Giaverem „27.06.2022 World Climate Declaration”, stwierdzając, że nauka o klimacie zdegenerowała się, przechodząc w dyskusje, oparte na osobistych i politycznych przekonaniach (World Climate Declaration 2022; Moore 2022).

W 2024 r. społeczne protesty przeciwko tzw. *Zielonemu Ładowi* ujawniły te mechanizmy i wyzwoliły społeczne oburzenie, zwłaszcza europejskich rolników.

Polaryzacja ekomedialnych przekazów

Multimedia oddziałują na wiele zmysłów, dlatego silnie pobudzają, również emocjonalnie, a rozbudzenie emocji odciąga uwagę odbiorców od racjonalnej analizy rzeczywistych intencji nadawców medialnych komunikatów. Tymczasem na całym świecie zmiany klimatu poznawane są głównie przez atrakcyjne multimedia. W dodatku po ograniczeniu bezpośrednich kontaktów z powodu pandemii zmniejszyły się możliwości spontanicznego i niezależnego uzgadniania poglądów. Ludzie zamykani są w bańkach informacyjnych, toteż poglądy użytkowników odmiennych mediów stają się spolaryzowane, a przekazy upolitycznione. Z badań Reuters Institute wynikało, że tematem zmian klimatycznych najbardziej interesują się ludzie o poglądach lewicowych (Robertson 2022) (wykres 1).

Wykres 1. Zainteresowanie zmianami klimatycznymi a przekonania polityczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Robertson (2022, s. 55)

O globalnym ociepleniu wiele pisano np. we włoskim tygodniku *Left* (Poło 2022) i w *Oko.press* (Pacewicz 2020). Katastroficzne wizje dobrze się sprzedają. Ułatwiają też zdobywanie środków na badania naukowe, zyskiwanie popularności i rozwijanie politycznych karier na bazie składania oczekiwanych przez społeczeństwa obietnic. Wyborcy zapominają bowiem, że prognozy – również klimatyczne – należy

traktować w kategoriach prawdopodobieństwa (Tjeerd 1997, s. 56). Natomiast media prawicowe, jak np. *Breitbart News Network*, *NewsBusters*, *Newsmax*, *The Daily Wire*, *The Federalist*, *The Patriot Post*, *The Washington Times*, *The Western Journal* i *Townhall Media* zostały oskarżone przez lewicowe Center for Countering Digital Hate o sianie w mediach społecznościowych sceptycyzmu w zakresie zmian klimatycznych, a Facebooka obwiniono o nieetykietowanie połowy ich postów jako negujących zmiany klimatu, czyli hejterskich (Vazquez 2022).

Źródła informacji o globalnym ociepleniu są więc dwubiegunowe. Bywają przy tym spersonalizowane. Systematycznie aktualizowana witryna *Climate4you* prowadzona jest przez Ole Humluma, emerytowanego profesora geografii fizycznej i hydrologii, prezentującego zmiany klimatyczne w oderwaniu od aspektów medialnych, ekonomicznych, politycznych i gospodarczych. Natomiast w witrynie *Klimat dla Ziemi*, powstałej w ramach kampanii „Klimat dla Ziemi, Ciepło dla Warszawy”, określono antropogeniczne pochodzenie globalnego ocieplenia, toteż „przeciwdziałanie zmianom klimatycznym” przeciwstawiono konsumpcjonizmowi, bez trosce, brakowi odpowiedzialności, bezmyślności i partykularnym interesom ekonomicznym. Przyszłość planety przedstawiono katastroficznie:

Wg ekspertów Pentagonu istnieje możliwość, że „Wojny, bezprecedensowe susze, głód i zamieszki doprowadzą planetę do stanu anarchii”. Pojawiają się scenariusze, w których przeludnione, pustoszone przez susze, okresowo pozbawione rzek, zasypywane burzami piaskowymi i nawiedzane potężnymi tajfunami Chiny spoglądają w stronę cieplej, rozkwitającej Syberii, na której i tak w tym czasie będzie mieszkać już kilka razy więcej Chińczyków, niż Rosjan. Aby bronić swojego stanu posiadania, Rosja nie miałaby pewnie innego wyboru, niż zagrozić Chinom użyciem na masową skalę broni nuklearnej i zamianą Chin w jeden wielki parking. Konsekwencje takiego konfliktu miałyby skalę globalną... (Klimat dla Ziemi [b.r.]. Droga przed nami).

Witrynę stworzyły Fundacja Nasza Ziemia (organizująca kampanię „Sprzątanie Świata”) i działająca w Warszawie szwedzka firma ciepłownicza Vattenfall Heat Poland SA (w 2011 r. wykupiona przez PGNiG) w celach edukacyjnych, uzyskując m.in. patronat Mazowieckiego Kuratorium Oświaty. Witryna odnotowała ponad 25 mln odwiedzin. Wydarzenia nie są jednak aktualizowane od 2009 roku. Oznacza to, że jej autorzy nie biorą już odpowiedzialności za społeczne czy psychologiczne skutki nadal udostępnionych treści.

Intencjonalne mieszanki pojęciowe na plakatach

Pojęcie *świadomości ekologicznej* przypomina sformułowanie *świadomość klasowa*, w którym tkwi założenie o *klasowej* i przez to – w myśl marksistowskiej filozofii – antagonistycznej strukturze społeczeństwa. *Świadomość ekologiczna* wiąże ekologię, definiowaną jako dbałość o całą planetę (rzadziej o bliskie otoczenie) ze *świadomością*,

w opozycji do *nieświadomości*. Modelującymi świadomość źródłami informacji o globalnym ociepleniu są plakaty. Wiążą je z wymieraniem gatunków, zagładą dobra i w tym kontekście ze zjawiskami ekonomicznymi, które są negatywne według autorów, reprezentujących grupy interesu. Naturalizują wykreowaną sieć pojęciową, pozornie upraszczając i uprzystępniając obraz świata, a w istocie zniekształcając go, ponieważ np. wymieranie gatunków czy „koniec czasu” nie wynikają jedynie z ocieplenia klimatu. Służą rozbudzeniu emocji w celu modelowania postrzegania zjawisk, zwłaszcza ekonomicznych, gospodarczych i politycznych. Ilustracja 2 przedstawia plakat, na którym prognozy katastrofy, wymierania, zagłady i „końca czasu” powiązane zostały z obrazami motyla, ale też czaszki oraz słowami „umrze”, „skończył się”, „masowe wymieranie”, „bierność”. Logotyp tworzącego te plakaty Centrum Aktywizmu Klimatycznego Gołębnik ma postać klepsydry, sugerując działanie pod presją czasu i w obliczu śmierci. Plakatowe hasła typu „bierność polityków” nawiązują do haseł Młodzieżowego Strajku Klimatycznego, podważając zaufanie do władz, autorytetów i kwestionuje potrzebę istnienia państwa, postulując przekazanie ich kompetencji reprezentowanym na plakatach grupom. W 2022 r. społeczne lęki zwiększyły się wskutek pandemii COVID-19, wojny na Ukrainie, napływu uchodźców, wojennego zagrożenia Polski i inflacji.

Ilustracja 2. Ekomedialny plakat w Krakowie, 7.06.2022

Fot. Anna Ślósarz

Przestrzenne sąsiedztwo plakatów również wytwarza pożądane amalgamaty kognitywne w rozumieniu Gillesa Fauconniera i Marka Turnera (2019). Przedstawiona na ilustracji 3 mieszanina pojęciowa intencjonalnie wiąże kwestię globalnego ocieplenia (*Przejazd rowerowy dla klimatu*) z logicznie niespójnym postulatem ekonomicznym: dążeniem do prywatyzacji Lasów Państwowych, którego nie udało się zainteresowanym przeprowadzić w Sejmie (Lange 2014). Humanitarna troska o ludzkość/planetę paradoksalnie wyrasta bowiem z awersji wobec najbliższej wspólnoty (Scheler 1997, s. 145), a nawet protestu „przeciwko wszelkiej zorganizowanej wspólnocie” (Scheler 1997, s. 146).

Ilustracja 3. Powiązanie ocieplenia klimatu z prywatyzacją lasów, 7.06.2022

Fot. Anna Śłószarz

Plakaty i akcje z 2022 roku zaadresowano do ludzi młodych, którzy nie pamiętają ani wyprzedaży majątku narodowego po 1989 roku, ani usiłowań prywatyzacji lasów państwowych w 2014 roku. Przyzwyczajani do emocjonalnych przekazów i nieposiadający wiedzy o np. strukturze własności w Polsce młodzi odbiorcy wytwarzają mieszaniny pojęciowe, które – utrwalane przez funkcjonujące w Polsce zagraniczne media – naturalizują dążenia autorów tych wspólnych przekazów.

Implikacje edukacyjne

Przyszłość naszej planety siłą rzeczy interesuje przede wszystkim najmłodsze pokolenia. Tymczasem kierowany do nich przekaz edukacyjny o zmianach klimatu niewystarczająco uwzględnia – a najczęściej wręcz pomija – siły polityczne i ekonomiczne, które napędzają klimatyczny dyskurs i promują sensacyjne przekazy medialne, oparte na *stockowych* zdjęciach, rozbudzających emocje, lecz zaburzających prawdziwy obraz.

Polskie publikacje dydaktyczne mają np. za zadanie ułatwić nauczycielom interpretację ekokrytyczną wybranych utworów (Czapliński, Bednarek, Gostyński 2017), ale pomijają aspekty gospodarcze, ekonomiczne i polityczne. Globalne ocieplenie myląco kojarzone bywa z *zero waste*, ochroną ginących gatunków czy niesegregowaniem śmieci (Ochwat 2020). Emocjonalne teksty fabularne w rodzaju słuchowiska „Chłopi 2050, czyli Agronauci w czasach katastrofy klimatycznej” (Zwierzchowski b.r.) są zalecane do użytku szkolnego (Ochwat 2020, s. 195). W ramach realizowanego przez Uniwersytet Śląski międzynarodowego projektu „Edukacja Humanistyczna V4 dla klimatu” (2020–2022) sformułowano propozycje edukacji ekologicznej, ale nie uwzględniono w niej globalnych mechanizmów ekonomicznych. Dzieła literackie wykorzystywane są więc instrumentalnie – jako głos w debacie klimatycznej.

Brakuje przekazów na temat specyfiki polskiej gospodarki leśnej oraz tradycyjnego, indywidualnego rolnictwa, a także powiązania zjawisk klimatycznych i polskiego interesu z działalnością globalnych podmiotów polityczno-biznesowych: szantażem energetycznym, handlem emisjami CO₂, sponsorowaniem przez eksporterów ropy i gazu organizacji ekologicznych, wywoływaniem paniki z powodu używania paliw stałych, generowaniem przez globalnych producentów popytu na kotły gazowe, panele fotowoltaiczne itd. Propozycje edukacyjne należałoby uzupełniać o informacje na temat podjętych środków zaradczych i mających miejsce propagandowych nadużyć – dla zwiększenia udziału uczniowskiej świadomości w kontrolowaniu medialnie rozbudzanych emocji, intencjonalnie wykorzystywanych następnie do formułowania wyborczych obietnic i manipulowania kryzysami społecznymi.

Skomplikowane powiązania kapitału z ideologią wypada prezentować uczniom nie tylko w formie pogadanki czy wykładu, lecz też analizy fragmentów naukowych publikacji, doniesień prasowych i plakatów, przemówień polityków, filmów, przekazów w mediach społecznościowych. Trzeba uczyć dostrzegania mechanizmów wpajania społecznej bierności, tworzenia podziałów czy wzniecania konfliktów. Jest to dla nauczycieli zadanie wymagające interdyscyplinarnej wiedzy z dziedziny komunikacji społecznej, psychologii społecznej, medioznawstwa, socjologii. Niezbędna jest też znajomość aktualnych przekazów medialnych, zwłaszcza w mediach społecznościowych, które są uczniom i studentom najbliższe.

Warto wykorzystać strategię nauczania przy użyciu multimedialnych modułów tematycznych (Ślósarz 2018) – czyli wiązania kilku przekazów (literackiego, publicystycznego, naukowego, multimedialnego) na temat zmian klimatycznych w celu pokazania różnic strategii komunikacyjnych czy zwrócenia uwagi na stosowanie propagandy, postprawdy, dezinformacji i *fake newsów*. Jest to dla nauczyciela

zadanie trudne, ponieważ informacje o właścicielach, przekształceniach i powiązaniach medialnych korporacji bywają ukrywane w celu utrudnienia odbiorcom powiązania przekazów z nadawcami, którzy mogliby nie budzić zaufania lub wręcz odstręczać użytkowników swą interesownością.

Natomiast budzenie w uczniach niepokoju czy nawet hysterii klimatycznej jest dla nauczyciela łatwe, ponieważ wpisuje się w znane młodym ludziom przekazy. Uniemożliwia jednak dostrzeżenie interesów, realizowanych na bazie rozbudzonych emocji. Prowadzi do podziałów na „ekologicznych” i „nieekologicznych”, stygmatyzowania tych drugich i niedostrzegania rzeczywistych zagrożeń.

Sięganie na lekcjach do multimediiów jest w XXI wieku niezbędne. Nie może być jednak ilustracyjne. Może uwzględniać luki informacyjne w świadomości uczniów, wykorzystywane przez współczesne media dla realizacji interesów globalnych i lokalnych podmiotów nawet w literaturze dziecięcej, w której walka dzieci ze zmianami klimatycznymi polega głównie na tym, że włączają się w akcje ekologiczne i ratowanie lasów (Deja 2021).

Multimedialne prezentacje maturalne z języka polskiego zlikwidowano w 2015 roku, a interdyscyplinarne projekty multimedialne, tworzone przez gimnazjalistów na zakończenie nauki, znikły wraz z gimnazjami dwa lata później. Dokumenty programowe pomijają więc formowanie uczniowskiej świadomości przez media i tym samym poddają nieprzygotowanych obywateli medialnym oddziaływaniom. Jednak omawianie multimedialnych przekazów w celu poznawania sposobów wyzwalania przez nie strachu, gniewu, złości i innych emocji wydaje się konieczne. To baza do wytworzenia przez uczniów mechanizmów kontroli własnych stanów i panowania nad nimi, czyli osiągnięcia emocjonalnej niezależności i umysłowej samodzielności. Ostatnie badania wskazują bowiem nie tylko na pesymizm młodego pokolenia Europejczyków, jego atomizację i powstawanie „gruntu sprzyjającego wytworzeniu się w zbiorowości młodzieży stanu anomii społecznej” (Zarzecki 2022, s. 25). Okazało się też, że w 8 województwach „samopoczucie psychofizyczne mierzone skalą WHO-5 wskazuje na podejrzenie zaburzeń depresyjnych u 3/4 maturzystów” (Długosz 2024, s. 3).

Wnioski

Prezentowanie w mediach zmian klimatu wymaga odpowiedzialności, rozeznania aktualnych dyskursów i stanu wiedzy odbiorców, ich luk informacyjnych oraz emocji, powiązanych z „globalnym ociepleniem”. Zmiany klimatyczne są coraz bardziej widoczne i odczuwalne dla każdego, ale wciąż nie ma zgody ekspertów co do tego, ile z tych zmian wywołał człowiek, a ile wynika z naturalnego procesu cyklicznych ewolucji, którym podlega planeta Ziemia. Prezentowany z zaangażowaniem w polskich mediach dyskurs na temat zmian klimatycznych mógłby więc wzorem innych krajów w trosce o zdrowie publiczne obywateli zapobiegać społecznym lękom, uwzględniając działalność podmiotów ekonomicznych i politycznych, które nadają

medialnym przekazom tak bardzo emocjonalny ton. Konieczna jest też polityka edukacyjna, mająca na względzie dobrostan psychiczny najmłodszego pokolenia.

Bibliografia i netografia

- Bank Danych o Lasach (2024). Lasy na świecie i w Europie [https://www.bdl.lasy.gov.pl/portal/lasy-na-swiecie; 7.08.2024].
- Barut A. (2019). Nowy materializm jako ideologia postponowoczesności. Spojrzenie krytyczne. *Studia Polityczne*, r. 3, s. 85–108 [http://czasopisma.isppan.waw.pl/index.php/sp/article/view/278; 11.05.2024].
- Bower G.H. (2002). Jaki jest związek emocji z pamięcią? W: P. Ekman, R.J. Davidson (red.). *Natura emocji: podstawowe zagadnienia*, przeł. B. Wojciszke (s. 255–258). Gdańsk.
- Bromwich J.E. (2020). The Darkest Timeline. *New York Times*, 26.12.2020 [https://www.nytimes.com/2020/12/26/style/climate-change-deep-adaptation.html; 7.08.2024].
- Budziszewska M., Kałwak W. (2022). Depresja klimatyczna. Krytyczna analiza pojęcia. *Psychiatria Polska*, nr 1, s. 171–182 [https://www.psychiatriapolska.pl/uploads/images/PP_1_2022/171Budziszewska_PsychiatrPol2022v56i1.pdf; 11.05.2024].
- Capra F. (1997). *The Web of Life: A New Scientific Understanding of Living Systems*. New York.
- Crutzen P.J., Stoermer E.F. (2000). The Anthropocene. *IGBP Global Change Newsletter*, nr 41, s. 17–18 [http://www.igbp.net/download/18.316f18321323470177580001401/1376383088452/NL41.pdf; 7.08.2024].
- Długosz P. (2024). Młodzież w epoce kryzysów. Kraków [https://open.icm.edu.pl/server/api/core/bitstreams/63348435-ad5f-4453-ad7d-fec25d5d1ea2/content; 7.08.2024].
- Ekman P. (2002). Zdarzenia poprzedzające a metafory emocji. W: P. Ekman, R.J. Davidson (red.). *Natura emocji: podstawowe zagadnienia*, przeł. B. Wojciszke (s. 131–134). Gdańsk.
- Encyklopedia PWN (b.r.). Hasło: ideologia [https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ideologia;3913853.html; 11.05.2024].
- Freud Z. (2000). Wstęp do psychoanalizy, przeł. S. Kempnerówna, W. Zaniewicki. Warszawa.
- Gulla B., Tucholska K., Ziernicka-Wojtaszek A. (2020). *Psychologia kryzysu klimatycznego*. Kraków.
- Fauconnier G., Turner M. (2019). *Jak myślimy. Mieszaniny pojęciowe i ukryta złożoność umysłu*, przeł. I. Michalska. Warszawa.
- Komitet Nauk Geologicznych PAN (2019). Stanowisko Komitetu Nauk Geologicznych Polskiej Akademii Nauk w debacie klimatycznej [http://www.kngpan.agh.edu.pl/wp-content/uploads/Stanowisko-KNG_klimat_2019.pdf; 11.05.2024].
- LeDoux J.E. (2002). Mózgowe interakcje poznawczo-emocjonalne. W: P. Ekman, R.J. Davidson (red.). *Natura emocji: podstawowe zagadnienia*, przeł. B. Wojciszke (s. 190–197). Gdańsk.
- Letskiewicz M. (2010). Szkice do genezy multimediów i animacji komputerowej. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, vol. VIII, 1, Sectio L, s. 65–81 [http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/plain-content?id=17225; 11.05.2024].
- Malinowski Sz. (2018). Stanowisko Komitetu Geofizyki PAN w sprawie postępującej zmiany klimatu, 24.05.2018 [https://kgeof.pan.pl/images/stories/pliki_2018/Stanowisko_Komite-tu_2018.pdf; 11.05.2024].

- McComiskey B. (2019). Retoryka post-prawdy i funkcje edukacji, *Retoryka i Edukacja. Numer specjalny z okazji IV Kongresu Dydaktyki Polonistycznej 2019*, nr 4, s. 38–50 [http://www.polon.uw.edu.pl/documents/9763960/18960055/forum.artis.rhetoricae.2019.4.pdf; 11.05.2024].
- Moore A. (2022). Scientists Should Openly Address Uncertainties and Exaggerations in Their Predictions, 19.08.2022 [https://www.clarkcountytoday.com/news/1200-scientists-scholars-there-is-no-climate-emergency; 11.05.2024].
- Naylor R.L. (2021). Reid Bryson: The Crisis Climatologist [https://wires.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/wcc.744; 11.05.2024].
- Newman N., Fletcher R., Kalogeropoulos A., Nielsen R.K. (2019). Reuters Institute Digital News Report 2019. Oxford [https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2019-06/DNR_2019_FINAL_0.pdf; 11.05.2024].
- Newman N., Fletcher R., Schulz A., Andi S., Robertson C.T., Nielsen R.K. (2021). Reuters Institute Digital News Report 2021. Oxford [https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2021; 11.05.2024].
- Robertson C.T. (2022). How People Access and Think about Climate Change News, 15.06.2022 [https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2022/how-people-access-and-think-about-climate-change-news; 11.05.2024].
- Rotkiewicz M. (2006). Ocieplenie w polityce. Rozmowa z prof. Zygmuntem Kolendą z Akademii Górniczo-Hutniczej. *Polityka*, 2.12.2006 [https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1851994,1,ocieplenie-wpolityce.read; 11.05.2024].
- Scheler M. (1997). Resentyment a moralność, przeł. J. Garewicz. Warszawa.
- Spencer R.W. (2008). Climate Confusion: How Global Warming Hysteria Leads to Bad Science, Pandering Politicians and Misguided Policies that Hurt the Poor. New York [https://archive.org/details/climateconfusion000spen_s5o5; 7.08.2024].
- Ślósarz A. (2018). Interpretanty lektur. Produkty medialnego przemysłu. Multimedialne moduły tematyczne jako dydaktyczne narzędzie. Kraków [https://rep.up.krakow.pl/xmlui/handle/11716/6820; 11.05.2024].
- Tjeerd van A.H. (1997). Nowe spojrzenie na starą planetę, przeł. W. Studencki. Warszawa.
- Vazquez J. (2022). Special Report: Digital Brownshirts Attacking Free Speech on Climate Change Boosted by Liberal Media, 25.02.2022 [https://www.newsbusters.org/blogs/business/joseph-vazquez/2022/02/25/special-report-digital-brownshirts-attacking-free-speech; 11.05.2024].
- Wąchol J. (2005). Wpływ technologii multimedialnych na człowieka i jego działalność – szanse i zagrożenia. W: T. Lewowicki, B. Siemieniecki (red.). Współczesna technologia informacyjna i edukacja medialna (s. 71–81). Toruń.
- World Climate Declaration (2022). There is no Climate Emergency [https://clintel.org/wp-content/uploads/2022/06/WCD-version-06272215121.pdf; 11.05.2024].
- Zaremba D., Kulesza M., Herman A.M., Marczak M., Kossowski B., Budziszewska M., Michałowski J.M., Klöckner C.A., Marchewka A., Wierzba M. (2023). A Wise Person Plants a Tree a Day Before the End of the World: Coping with the Emotional Experience of Climate Change in Poland. *Current Psychology*, vol. 42, s. 27167–27185 [https://link.springer.com/article/10.1007/s12144-022-03807-3; 7.08.2024].
- Zarzecki M. (2022). Wybrane aspekty zaangażowania młodzieży z siedmiu krajów Unii Europejskiej w działalność polityczną i społeczną. W: J. Kurzępa (red.). Młodzież 4.0 – konteksty rozwoju społecznego i ekologicznego (s. 11–26). Szczecin.

Analizowane teksty

- aip, agada (2019). KONIEC ŚWIATA 23 września 2017. Jak będzie wyglądał koniec świata 2017? *Gazeta Współczesna*, 27.09.2019 [https://wspolczesna.pl/koniec-swiata-23-wrzesnia-2017-jak-bedzie-wygladal-koniec-swiata-2017/ar/12507084 15.07.2024].
- ak (2019). Koniec świata nadchodzi? Czy w Ziemię uderzy asteroida 99942 Apophis? Leci w naszym kierunku! NASA ostrzega. *Nowiny 24*, 22.08.2019 [https://nowiny24.pl/koniec-swiata-nadchodzi-czy-w-ziemie-uderzy-asteroida-99942-apophis-leci-w-naszym-kierunku-nasa-ostrzega-22082019/ar/c15-1396187; 15.07.2024].
- Bloomberg Quicktake (21.11.2019). Woman Saves Koala from Fire in New South Wales, Australia [https://www.youtube.com/watch?v=ak10o3I9GIs; 11.05.2024].
- Burgess J. (2018). Mercury Retrograde is Actually the 'Lesbian Apocalypse'. *Pink News*, 17.08.2018 [https://www.thepinknews.com/2018/08/17/mercury-retrograde-lesbian-apocalypse; 7.08.2024].
- CBS Miami (20.11.2019). Australian Woman Who Rescued Koala from Wildfire Visits Animal Shelter Where It's Recovering [https://www.youtube.com/watch?v=_MSpj9HwPFM; 11.05.2024].
- Climate4you (b.r.) [https://www.climate4you.com; 11.05.2024].
- Czapliński P., Bednarek J.B., Gostyński D. (2017). Literatura i jej natury. Przewodnik ekokrytyczny dla nauczycieli i uczniów szkół średnich. Poznań [https://polona2.pl/item/literatura-i-jej-natury-przewodnik-ekokrytyczny-dla-nauczycieli-i-uczniow-szkol-srednich,MTU3OTc5MTc3/4/#info:metadata; 7.08.2024].
- Deja A. (2021). „Możemy uratować naszą Ziemię”. *Loll Kirby*, 7.11.2021 [https://ksiazka-od-kuchni.blogspot.com/2021/11/mozemy-uratowac-nasza-ziemie-loll-kirby.html; 11.05.2024].
- Domański T. (2019). Liczba dnia: 72 tys. pożarów Amazonii w 2019 r. Globalny problem, który nikogo nie obchodzi. *Spider's Web*, 22.08.2019 [https://spidersweb.pl/2019/08/pozary-w-amazonii-2019.html; 11.05.2024].
- Edukacja Humanistyczna V4 dla klimatu. Rozpoznania – dobre praktyki – rekomendacje (2020–2022) [https://www.hec.us.edu.pl/home-page; 15.07.2024].
- Glamour Princess (2021). Welches Sternzeichen Solte Mein Partner Haben? *Testedich.de*, 3.05.2021 [https://www.testedich.de/liebestests/liebe-und-sternzeichen/quiz23/1183720058/welches-sternzeichen-sollte-mein-partner-haben; 15.07.2024].
- Gonçalves A. (2020). Care about Sustainability? Then Don't Waste Time Discussing It Online and Start Acting. *YouMatter*, 21.12.2020 [https://youmatter.world/en/category-environment/sustainability-offline-real-meaningful-impact; 15.07.2024].
- Greenpace Polska (24.08.2019). Greta Thunberg – wystąpienie podczas szczytu ONZ w Nowym Jorku, wrzesień 2019 [https://www.youtube.com/watch?v=e3DfEP2lQp8; 11.05.2024].
- Guardian News New South Wales (20.11.2019). Woman Rescues Koala from Bushfire in New South Wales [https://www.youtube.com/watch?v=3x8lXQ6RTIU; 11.05.2024].
- Inżynieria Pożarowa (b.r.). Ocena zagrożenia wybuchem [https://safetypower.pl/oferta/uslugi-przeciwpozarowe-i-zabezpieczenia/oceny-zagrozenia-wybuchem; 15.07.2024].
- KGET News (26.11.2024). Lewis the Koala being rescued [https://www.youtube.com/watch?v=2xnX1PVvkX4; 11.05.2024].
- Klimat dla Ziemi (b.r.). Droga przed nami [http://klimatdlaziem.pl/index.php?id=43&lng=pl; 11.05.2024].

- Klimat dla Ziemi (b.r.). Spojrzenie z drugiej strony – a może to lipa? [<http://klimatdlaziemi.pl/index.php?id=159&lng=pl>; 11.05.2024].
- Lange M. (2014). Pod osłoną nocy próbowano otworzyć drogę do prywatyzacji Lasów Państwowych. *Gazeta Bałtycka*, 19.12.2014 [<https://gazetabaaltycka.pl/promowane/pod-oslona-nocy-probowano-otworzyc-droge-do-prywatyzacji-lasow-panstwowych>; 11.05.2024].
- Lipiński D. (b.r.). Występowanie przeciwko Polsce za granicą. *Wszystko co najważniejsze* [<https://wszystkoconajwazniejsze.pl/wystepowanie-przeciwko-polsce-za-granica>; 15.07.2024].
- Makarewicz N. (9.01.2020). Ziemia wrze. 2019 drugim najgorętszym rokiem w historii pomiarów [https://www.rm24.pl/fakty/swiat/news-ziemia-wrze-2019-drugim-najgoretszym-rokiem-w-historii-pomia,nId,4251968#crp_state=1; 11.05.2024].
- Młodzieżowy Strajk Klimatyczny (2024) [<http://www.msk.earth>; 11.05.2024].
- Nauka o Klimacie dla Sceptycznych (2024) [<https://naukaoklimacie.pl>; 11.05.2024].
- Nauka o Klimacie dla Sceptycznych (7.05.2024). Państwowy Instytut Geologiczny i pelen dezinformacji komunikat prasowy [<https://naukaoklimacie.pl/aktualnosci/panstwowy-instytut-geologiczny-i-pelen-dezinformacji-komunikat-prasowy>; 11.05.2024].
- Nine Network Australia (19.11.2020). Woman Reunited with Brave Koala She Rescued from Fire [<https://www.youtube.com/watch?v=-IAOWaIbnE4&t=1s>; 19.07.2024].
- Ochwat M. (2020). Edukacja polonistyczna wobec kryzysu klimatycznego – rozpoznania i rekomendacje dydaktyczne. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio N. Educatio Nova*, vol. V, s. 185–204 [<https://reshistorica.journals.umcs.pl/en/article/view/10502/pdf#>; 11.05.2024].
- Pacewicz P. (2020). RPO: Uczcie o zmianach klimatu! MEN: Uczymy o dziurze ozonowej i korozji. OKO: Co to ma do rzeczy? *Oko.press*, 19.01.2020 [<https://oko.press/rpo-uczcie-o-zmianach-klimatu-men-uczmy-o-dziurze-ozonowej-oko-press-analizuje-szkolny-program>; 11.05.2024].
- PAP (30.04.2023). Pożar w zakładach produkujących systemy rakietowe w Rosji [<https://zachod.pl/844168/pozar-w-zakladach-produkujacych-systemy-rakietowe-w-rosji>; 11.05.2024].
- Polo C.V. (2022). Clima, un nuovo rapporto: IPCC un futuro vulnerabile. *Left. Un pensiero nuovo a sinistra*, 13.03.2022 [<https://left.it/2022/03/13/clima-il-nuovo-rapporto-ipcc-un-futuro-vulnerabile>; 11.05.2024].
- Polsat News (20.01.2024). Na ratunek koali. Kobieta zdjęła koszulę i ocaliła zwierzę przed ogniem [WIDEO][<https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2019-11-20/na-ratunek-koali-kobieta-zdjela-koszule-i-ocalila-zwierzze-przed-ogniem-wideo>; 11.05.2024].
- Powęska M. (13.06.2023). Ile broni jądrowej jest na świecie? Szokujące wnioski szwedzkiego raportu. *Focus.pl* [<https://www.focus.pl/artykul/raport-o-stanie-broni-jadrowej-na-swiecie>; 15.07.2024].
- South China Morning Post (20.11.2019). Koala Rescued from Deadly Australian Bush Fires [<https://www.youtube.com/watch?v=-Yw5MM2-aR8&t=4s>; 11.05.2024].
- Today (21.11.2019). The Woman Who Saved Lewis the Koala. *Today Show Australia* [<https://www.youtube.com/watch?v=jIHuBF4nj0>; 11.05.2024].
- Trusewicz I. (2018). Bombowy kontrakt Indii z Rosją. *Rzeczpospolita*, 2.01.2018 [<https://www.rp.pl/biznes/art2200541-bombowy-kontrakt-indii-z-rosja>; 15.07.2024].
- Voice of America (20.11.2019). Burnt Koala Reunites with Rescuer in Hospital [https://www.youtube.com/watch?v=4RorT_tdreY; 11.05.2024].
- Voice of America (19.11.2019). Woman Rescues Burnt Koala from Australian Bushfire [<https://www.youtube.com/watch?v=bKOsXsMDZMg>; 11.05.2024].

- WUSA9 (21.11.2024). Woman Rescues a Koala Bear from a Wildfire in Australia [<https://www.youtube.com/watch?v=YzRix8ktt4>; 11.05.2024].
- xShare Quit (19.06.2019). Save Our World! [https://www.youtube.com/watch?v=JavIO_qemfA; 11.05.2024].
- xShare Quit (12.06.2019). 200–2050 World Change [<https://www.youtube.com/watch?v=z-uj6X-fcyRw>; 1.04.2022].
- Zwierzchowski C. (b.r.). Chłopi 2050, czyli Agronauca w czasach katastrofy klimatycznej [<https://www.storytel.com/pl/pl/books/ch%C5%82opi-2050-czyli-agronauca-w-czasach-katastrofy-klimatycznej-712914>; 21.04.2022].
- Zygmunt J. (5.04.2024). Hongkong wywróci branżę paneli słonecznych do góry nogami. Ten wynalazek w tym pomoże [<https://www.chip.pl/2024/04/hongkong-wywroci-branze-paneli-slonecznych-do-gory-nogami>; 11.05.2024].

STRESZCZENIE

Podjmując temat zmian klimatu, media rozbudzają silne emocje, w tym lęk. Na ich oddziaływanie podatni są przede wszystkim ludzie młodzi. Celem badania było określenie relacji medialnych doniesień o ociepleniu klimatu i bezpieczeństwa emocjonalnego młodych odbiorców. Ankieta przeprowadzona wśród studentów wykazała, że wiedzę o „globalnym ociepleniu” czerpali z emocjonalnych, nieobiektywnych przekazów. Źródłami informacji były dla nich głównie multimedia rozpowszechniane w mediach społecznościowych. Zbadano też dokumenty zastane na temat zmian klimatycznych: przekazy i raporty medialne, publikacje naukowe, recenzje adresowanych do dzieci książek i wybrane propozycje dydaktyczne, które okazały się nieadekwatne do emocjonalnych potrzeb uczniów. Ustalono, że konieczne jest nauczanie krytycznego myślenia przez prezentowanie zjawisk klimatycznych w powiązaniu z działalnością podmiotów medialnych i polityczno-biznesowych. Polska szkoła powinna przybliżać uczniom krajowe realia. Konieczne jest informowanie o rzeczywistych intencjach nadawców. Rozbudzanie hysterii klimatycznej prowadzi do niedostrzegania rzeczywistych zagrożeń. Humanitarna troska o planetę nie powinna wyrastać z awersji do najbliższej wspólnoty.

Słowa kluczowe: ocieplenie klimatu, pożary, lęk, multimedia, media społecznościowe, telewizja, bias, plakaty, politycy, dydaktyka

